

Lutki

ZA KUBŁARKI

1 2011

Hudźba, pohib a rěč

Z hudźbu a rytmskimi zwučowanjami je móžno, rěčne zamóžnosće džěci wšěch starobnych skupin spěchować – to je powšitkownje znate. Naša rěč je hra ze zložkami a zwukami, hra rytmusa a melodije. Najnowše wuslědki přepytowanjow wuwia džěci dopokazuja, zo so přez hudźbu centrum rěče w mozach aktiwěruje. „Bjez hudźby njemóhli najskerje rěč nawuknyć“, praji dr. Stefan Koelsch, nawoda slědźerskeje skupiny „Neurokognacija hudźby“ při Lipšćanskim Maxa Planckowym instituće.

„W kóždym słowje tči zmysł, kiž chce sej hrajkać.“ Wuprajenje, kotrež w džěle z džěcimi wulku rólu hraje. Rěčne hry spěchuja kmanosće předšulskich džěci, jednotliwe zložki a zwuki spóznać na džěscowske wašnje.

Někotre z nich chcemy Wam tu předstajić:

► HRÓNČKA A RYMY:

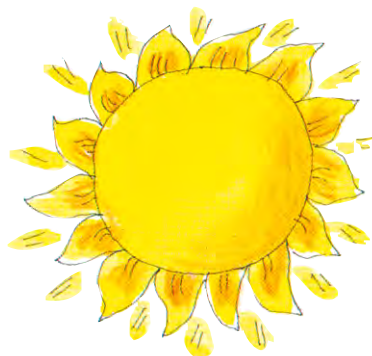
Stónčko hrěje,
a so směje.

Naša Julka
Witka tujka.

Z nim sej hrajka,
klanku majka.

Jan je jara hłódný.
Skok zjě pampuch stódný.

Je hižo rano,
stawaj nětk, Jano!

Jednore hrónčka so džěcom přeco zaso lubja. Móžemy je džěcom předčitać abo jim móžnosć dać, rym sami dorymować. Džěci słyša, što so w rymowanym słowje změní, na př. **h**rajka – **m**ajka. Při tajkich zwučowanjach kedźbujta džěci wosebje na změnu konsonantow. Za džěco, kiž ma z wěstymi konsonantami ćeže, wupytamy hrónčka wosebje z tutymi konsonantami.

► MELODIJA A RYTMS

Namakajće z džěcimi za slědowacej hrónčce melodiju. Rytmus klepajće ze zwukowymaj drjewomaj.

Pytajće, pytajće
jejka w zahrodce!

Nano, maći, dajtaj mi
mały košík z jekkami!

► SŁOWA A ZŁÓŹKI

Ze slėdowacej hru hodźi so fonetiske styšenje a rozeznawanje jednotliwych złoŹkow pŕedšulskich dŕėci zwučować.

Pŕihot hry:

- Dŕėci pomoluja papjercowe jekka (mnóstwo jekow wobwliwuje časowy wobjim hry).
- Na papjercowe kartki złėpimy wobrazy pŕedmjetow (na pŕ. bul, knihu, koleso).

Hraje so tak:

Jekka połoŹimy na blido. Pŕėni hrajer ćehnje kartku a pomjenuje wobraz. Nėtko smě sej telko jekow z blida wzać, kelkoŹ ma złoŹkow (na pŕ. za słowo **bul** – wozmjė sej 1 jekko, za **knihu** – 2 jėjce, za **koleso** – 3 jėjka). HdyŹ su wšitke jekka wudŹėlene, kőŹde dŕėčo swoje zlići. Dobył je, ŹtőŹ ma najwjace jekow.

Dalše mőŹnosće

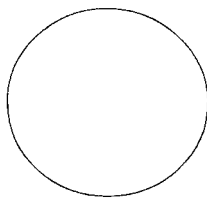
1. Hrajer smě rozsudźić, hać pomjenuje wobraz serbsce abo němsce. Tuta warianta je spŕėnja za serbsce wuknjaceho dobra, kiŹ serbske zapŕijėće ewentualnje hišće njeznaje. Zduha wopŕija pŕidatne wuŹadanje za dŕėci, kiŹ wobě rėći wėšće wobknjeŹa: Pŕez pŕirunowanje ličby złoŹkow serbskeho a němskeho zapŕijėća mőŹa sej wjace dypkow, t. r. jekow, wuwowować, z tym zo so za wotpowėdnu rėčnu wariantu z wjace złoŹkami rozsudŹa.

2. Kartki spŕihotuja so k ćėŹiŹšcowej temje, kaŹ na pŕikład „zeŹiwidła“, „hrajki“, „zwėŕjata“ atd. Z tym zwučuje so wotpowėdny serbski słowoskład.

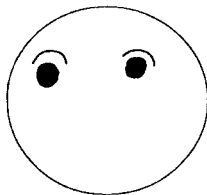
3. KőŹdemu hrajerjej pŕidŹėli so jedna barba jekow. Pŕi tym ma so na to dŹiwać, zo pŕedleŹi wot kőŹdeje barby jenak wjele jekow. Hraje so kaŹ horjeka wopisane, jenoŹ zo smě sej hrajer jeniće „swoje“ jekka wzać. ŹtőŹ je wšė jekka swojeje barby zėzbėrał, je dobył.

► MOLOWANJE PO HRÓNČKU

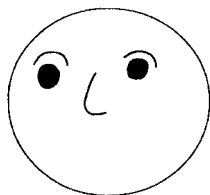
Pisako, mój pisako,
moluj kruh na łopjeno.

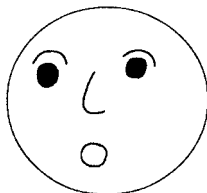
Přidaj małej wóčce,
wyše njeju hóčce.

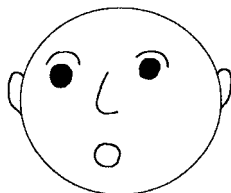
Spody njeju wosrjedža,
mały nósk nětk nastawa.

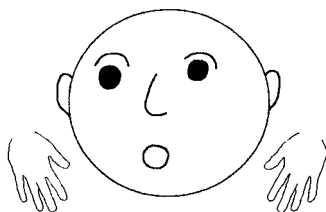
Mała hubka kulowata
čerwjena je kaž tomata.

Naprawo a nalěwo
moluj małe wušatko.

Pisako, mój pisako,
hotowe je wobličo!

Porstowe a ručne džiwadło

Wobkedźbuješ-li čěšenka abo małe dźěčo so džiwaš, kak wutrajnje a intenziwnje wone přez tasanje, wobmasanje a přimanje wobswět za sebje wotkrywa. Porstowe hry po přikładze němskeho „Himpelchen und Pimpelchen“ zahorjeja dźěći ze swojej rytmiku a pohibom ruki a porstow. Tu Wam předstajimy nowu hru:

Marko a Milenka

(ruce před hrudžu spjasćić, palc nastajić)

To je mała Milenka. *(lěwy palc so poktoni)*
Markowa je sotřička. *(prawy palc so poktoni)*

Ćeknyta je holčička.
Marko měj so dospěcha! *(pjasći z palcomaj w napřećiwnym směnje wotměnjejo zběhać a spadować dać)*

Hdže je moja Milenka? *(lěwy palc do pjasće schować)*
Dokal je so schowała? *(prawu ruku změrom dźeržeć, z palcom so „rozhladować“)*

Marko hraje z Milenku
tajku prawu chowanku.

Ta bě měrna we schowje,
nětko skaka po dworje. *(pjasći z palcomaj w napřećiwnym směnje wotměnjejo zběhać a spadować dać)*

Holčka běži na łuku,
Hólc chce wzać ju za ruku.

Spěšnišo přec běžitaj,
we kole so wjerćitaj.

Na trawu nětk padnjetaj,
potom měrnje ležitaj. *(pjasći před hrudžu dźeržeć, palcaj na pjasć potožić)*

Tajke lube towarstwo,
to je prawe wjeselo.
(palcaj so dótknjetej)

Tak lětaja pčotki

„Zum“ – leći přenja pčotka a hlada chutnje do swěta.

„Zum, zum“ – leći druha pčotka a hlada chutnje do swěta.

„Zum, zum, zum“ – leći třeća pčotka a hlada chutnje do swěta.

„Zum, zum, zum, zum“ – leći štwórta pčotka a hlada chutnje do swěta.

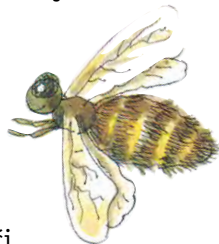
„Zum, zum, zum, zum, zum“, – leći najmjeńša pčotka a hlada na nas wjesoła; hlada tu a hlada tam:

„Za kóždeho posměwk mam!“

Hahaha ...

Hraje so tak:

Wšitke džěci spjasća swoju prawu ruku. Za přenju pčotku nastaja palc, za druhu přidaja pokazowak atd. Při tym hladaja chutnje. Hdyž rěči kubłarka wo najmjeńšej pčotce, přidaja džěci małušk. Hladaja wjesele, machotaja ze wšitkimi prorstami a so směja.

► HUDŹBA A POHIB

Tuta hra hraje so najlěpje w sportowej rumnosći. Jedne džěco wuzwoli so jako nawoda hry a stupi so z chribjetom k swobodnej scěnje. Wšitke tamne džěci zestupaja so při napřečiwnej scěnje tak, zo na njeho hladaja. Džěci wołaja: „Wětriko, praj wětriko, kotre słyšiš zwěrjatko?“ Nawoda hry napodobni zwuki jednoho zwěrjeća: rjechta na přikład kaž žaba. Džěci napodobnja pohiby žaby a skakaja do směra nawody. Přestanje-li nawoda rjechtač, wobroća so džěci a běža k swojej scěnje wróco. Nawoda hry pak spyta jedne z nich popadnyć. Popadnjene džěco je nowy nawoda hry a wumysli sej přichodny zwěrjeći zwuk.

Dalša móžnosć:

Do zahajenja hry dojednaja so džěci na melodiju znateho spěwa, kaž na přikład „Komu su sněhowki“ (Lutki str. 16). Nawoda hry spěwa nětko ze zwěrjećim hłosom (na přikład rjechta melodiju). Nazwučowanje melodije je za džěci tak wosebite wjeselo.

► MELODIJA RĚČE

Džěci steja w kole. Kóžde džěco wumysli sej wjacezložkowe słowo (na přikład slónco, koleso, tomata). Kubłarka nawjeduje koło, z tym zo praji: „Hdyž sym zrudna, praju słowo takle ...“ Kubłarka praji słowo, kotrež je sej wupytała, a zwurazni z melodiju a z hłubokosću zynka swoju zrudobu. Kóžde džěco praji nětko po rynku swoje słowo, kiž je sej wupytała, ze zrudnym wurazom. Hra so wospjetuje tak, zo so wupytane słowo na wšelake wašnje praji na přikład: mjelčo, wótrě, šeptajo, z wysokim zynkom, hłubokim zynkom, přečelnje, wjesele atd. Tak zwučuja džěci swoje začuća tež z melodiju hłosa zwuraznić.

Material za fonetiske kubtanje

Wanda Wokowa, logopedka w Budyšinje, je zestajala džěłowy material za rěčne kubtanje w pěstowarni, kotryž móžeće sej w Rěčnym centrumje WITAJ kupić.

Wona pisa k wuznamej fonetiskich zwučowanjow:

„Nimo derje wuwitych zaznačowych wobtukow, kaž słyšenje, widženje, tasanje a runowaha, je wuwice motoriki wažna baza. Najwažniše pak je, zo přiswoji sej džěčo w předšulskim času wědu wo swojej mačersćinje, zo wutwori so fonologiske wědomje.

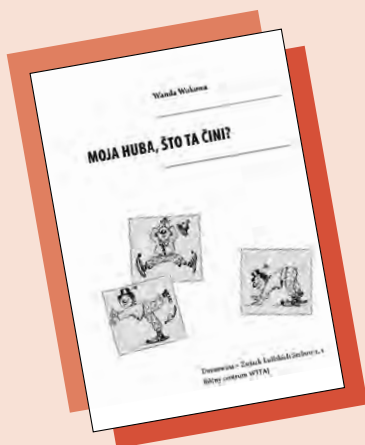
Wěda wo fonetiskim natwarje rěče, potajkim wo tym, zo tworja so słowa ze wšelakich zwukow, kaž tež wobchadženje z tutymi zwukami stej zakład.

K tomu słuša

- zaznawanje akustiskich signalow
- diferencowanje zwukow
- zamóžnosť, zwuki w słowje analizować
- zamóžnosť, z jednotlivych zwukow słowo tworjeć
- wěda wo segmentach rěče – zložkowanje
- zaznawanje ryma a rytmiskich komponentow rěče

Moja huba, što ta čini?

*džěłowy material za rěčne kubtanje
w pěstowarni z namjetami
za zwučowanja a hry*

awtorka: Wanda Wokowa
ilustratorka: Isa Bryccyna
2007, Rěčny centrum WITAJ
18 łopjenow
5,00 € (škitna płaćizna)
skaz. č.o.: P-0/110/07-1

Domino-hry

Pedagogiski wotrjad Rěčneho centruma WITAJ je zestajał serbskorěčne domino-hry, kotrež su w Ludowym nakładnistwje Domowina wušli. W rjenje wuhotowanym žołtym kašćiku z mjenom „Domino ze słowami“ je cyłkownje 20 hrow. Kóžda jednotliwa hra wobsahuje 15 kartkow, kiž su wot wobeju bokow popisane a barbnje ilustrowane. Serbske maćernorěčne kaž tež serbsce wuknjace dźěći móža k spodobnym wobrazam ilustratorki Gudrun Lenz pytać za spočatnym pismikom zwobraznjeneho zapříjeća. W dalšich hrach maja so pobrachowace zložki a samo substantiwy, werby a adjektiwy k ilustracijam prawje přiřadować. Za lěpše rozeznawanje jednotliwych hrow ma kóžda sadźba 15 kartkow hinaši barbny ramik.

Powšitkownje podpěruja domino-hry wuknjenski proces čitanja a polěkuja rozšěrjenju zakładneho słowoskłada. Wone wužiwa so při diferencowanym dźěle w šulskej wučbje, ale tež doma abo w horće při zaběrje z maćernej resp. cuzej rěču, dokelž maja zabawny charakter. Serbskorěčny „Domino ze słowami“ z rozdźělnym stopjenjom čezkosće poručí so tuž tež za dźělo z hortowymi dźěćimi.

Kupić móžeće sej jón za 12,00 eurow
w Smolerjec kniharni w Budyšinje.

10 lět
10 Jahre
RĚČNY CENTRUM **WITAJ**
SPRACHZENTRUM

Lutki – 10. lětnik, wuchadźa 4 króč wob lěto
cyłkowne zhotowjenje: Domowina – Zwjazk Łužiskich Serbow z. t.,
Rěčny centrum WITAJ

hłowna zamołwita: Silwija Wjeńcyna

foto: RCW (titul), ilustracije: Konrad Golz

Rěčny centrum WITAJ, Póstowe naměsto 3, 02625 Budyšin,
telefon: (0 35 91) 55 04 00, e-mail: witaj-bautzen@sorben.com